

ნიკა ჯეირანაშვილი

სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლო და საქართველოს სიტუაციის გაეოქიება

ნიკა ჯეირანაშვილი

სამართლის მაგისტრი,

აღმასრულებელი დირექტორი „საერთაშორისო მართლმსაჯულება“

უბსტრუქტი

სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს წინასასამართლო პალატის მიერ პროკურორ ფატუ ბენსუდასთვის საქართველოსა და რუსეთს შორის 2008 წლის კონფლიქტის დროს სავარაუდოდ ჩადენილი დანაშაულების გამოძიების უფლებამოსილების მინიჭებიდან სამი წელი გავიდა. 2008 წლიდან სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს პროკურორის ოფისი აღნიშნულ საკითხზე წინასწარ მოკვლევას აწარმოებდა.

აღნიშნული პერიოდის განმავლობაში ადამიანის უფლებათა დამცველები სხვადასხვა გზით ცდილობდნენ, დაზარალებულთა სახელით აღედგინათ სამართლიანობა. თუმცა ეს ძალისხმევა, უმეტესწილად, არაეფექტური იყო. საქართველოსა და რუსეთში წარმოებულმა შიდა გამოძიებამ შედეგი არ გამოიღო, რადგან არ არსებობდა პოლიტიკური ნება პოტენციური დამნაშავეების წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივი დევნის დასაწყებად. შესაბამისად, შეუძლებელი აღმოჩნდა გამოძიების ჩატარება. სამწუხაროდ, პროგრესი არ შეინიშნება არც ადამიანის უფლებათა რეგიონულ სასამართლოებში მიმდინარე საქმეებზე, მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში კონფლიქტის მონაწილე ორივე მხარემ ასობით საჩივარი წარადგინა ათასობით დაზარალებულის სახელით.

2008 წლის კონფლიქტი ბევრად რთული და სერიოზული საკითხია იმისთვის, რომ მისი გამოძიება შესაძლებელი იყოს ადგილობრივ ან/და თუნდაც რეგიონულ დონეზე. შესაბამისად, მხოლოდ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს გამოძიება რჩებოდა ერთადერთ

რეალურ ალტერნატივად, რომელსაც შეეძლო დაზარალებულების სახელით აღედგინა სამართლიანობა. რვაწლიანი ლოდინის შემდეგ, სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს გამოძიების დაწყებით დაზარალებულებს გაუჩნდათ იმედი, რომ სამართლიანობა იზეიმებდა. გამოძიების დაწყება მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო სასამართლოსთვისაც, ვინაიდან ეს იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც სასამართლო გამოიძიებდა შემთხვევას, რომელსაც ადგილი ჰქონდა აფრიკის კონტინენტის მიღმა. აგრეთვე, ეს იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც სასამართლო განიხილავდა საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტს გაეროს უშიშროების საბჭოს გავლენიანი წევრის მონაწილეობით, რომელიც, ამავდროულად, არ იყო რომის სტატუტის მხარე.

თუმცა გამოძიების დაწყებიდან უკვე სამი წელი გავიდა. ამ ხნის განმავლობაში სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლომ ვერ შეძლო გაეცა დაპატიმრების ბრძანება რომელიმე მხარის წარმომადგენლის წინააღმდეგ, რაც მსგავს საქმეებზე, სასამართლოს არსებული პრაქტიკის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანი დაგვიანებაა.

ერთი წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც საერთაშორისო თანამეგობრობამ იზეიმა რომის სტატუტის 20 წლის იუბილე, მნიშვნელოვანი მიღწევა, რომლის საფუძველზეც შეიქმნა მუდმივმოქმედი მართლმსაჯულების ორგანო, რომელიც მსოფლიოში ჩადენილ ყველაზე მძიმე დანაშაულებს განიხილავს. ამავე დროს, 2008 წლის კონფლიქტის დაზარალებულებისთვის 10 წელი გავიდა მათ წინააღმდეგ მიმართული ძალადობრივი ქმედებების განხორციელებიდან. უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში ბევრი დაზარალებული გარდაიცვალა, ათასობით იძულებით გადაადგილებული პირი ცხოვრობს გაუსაძლის პირობებში. გარდაცვლილთა ოჯახები და ცოცხლად დარჩენილი კონფლიქტით დაზარალებულები სამართლიანობის აღდგენის იმედს კარგავენ.

აღნიშული სტატია მიზნად ისახავს, ნათელი მოჰფინოს სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს მიერ საქართველოს საკითხის გამოძიებას. სტატია მიმოიხილავს გამოძიების სამართლებრივ საფუძვლებსა და ფარგლებს, პროცესის უნიკალურ ბუნებას, არსებულ გამოწვევებს, გამოძიების პროგრესს და უახლეს ტენდენციებს. იმედი გვაქვს, რომ სტატია საკითხის ირგვლივ ცნობიერებას აამაღლებს და მიიპყრობს საერთაშორისო საზოგადოების ყურადღებას, რათა სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს გამოძიებას აზრი ჰქონდეს იმ პირებისთვის, რომლებიც მთლიანად პროცესის ქვაკუთხედს უნდა წარმოადგენდნენ.

შესავალი

2015 წლის ოქტომბერში სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს პროკურორმა, ფატუ ბენსუდამ, რომის სტატუტის 15(3) მუხლის თანახმად, საქართველოს საკითხზე გამოძიების წარმართვის ნებართვის გაცემის თხოვნით¹ მიმართა პირველ წინასასამართლო პალატას.

სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოში გამოძიების დაწყების საფუძველია სავარაუდო დანაშაულები, რომელთაც ადგილი ჰქონდა 2008 წლის სამხრეთ ოსეთის (საქართველოს რეგიონი, რომელიც 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული არის პრორუსი სეპარატისტების კონტროლის ქვეშ) კონფლიქტის დროს. სამხრეთ ოსეთის სეპარატისტებსა და საქართველოს სამხედრო შენაერთებს შორის განახლებული შეიარაღებული დაპირისპირების ფონზე, 2008 წლის აგვისტოში, რუსეთმა განახორციელა სამხედრო ინტერვენცია საქართველოს წინააღმდეგ. ერთკვირიანი სამხედრო მოქმედებების შემდეგ საქართველოს სამხედრო შენაერთები იძულებული იყვნენ, უკან დაეხიათ. კონფლიქტის დროს ასობით ადამიანი გარდაიცვალა და ორივე მხარეს ბრალად ედება არაპროპორციული ძალის გამოყენება, რამაც საფრთხე შეუქმნა მშვიდობიან მოსახლეობას. ადამიანის უფლებათა დამცველი ჯგუფების ანგარიშების თანახმად, სამხრეთ ოსეთის ეთნიკურად ქართველი მოსახლეობა იძულებით განდევნეს თავიანთი სახლებიდან, რასაც წინ უსწრებდა მიზანმიმართული დაშინების კამპანია, რომლის დროსაც მშვიდობიან მოსახლეობას ხოცავდნენ. ტერორის კამპანიის შედეგად 27 000 ადამიანი მოკლებულია სახლში დაბრუნების შესაძლებლობას. ქართველ სამხედროებს რომლებიც სეპარატისტებთან ხელმოწერილი სამშვიდობო შეთანხმების საფუძველზე, რეგიონში იმყოფებოდნენ გაეროს მშვიდობისმყოფელების სტატუსით, ადანაშაულებდნენ რუსეთის სამხედრო შენაერთებზე თავდასხმაში.

2008 წლის 14 აგვისტოდან სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს პროკურორის ოფისი აწარმოებდა საკითხის წინასწარ შესწავლას. მოპოვებული ინფორმაციის საფუძველზე პროკურორმა დაადგინა, რომ არსებობდა გონივრული საფუძველი იმისთვის, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე შეიარაღებული კონფლიქტის ფარგლებში ჩადენილია სასამართლოს იურისდიქციას დაქვემდებარებული დანაშაულები. მოგვიანებით პროკურორის ოფისმა შეაფასა, მიმდინარეობდა თუ არა საქართველოსა და რუსეთში ეფექტური გამოძიება ეროვნულ დონეზე. პროკურორის ოფისმა დაადგინა, რომ ორივე ქვეყანაში გამოძიების მიმდინარეობას აფერხებდა სხვადასხვა წინაღობა და პროცესი ჭიანჭურდებოდა. შესაბამისად, სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლომ საჭიროდ მიიჩნია გამოძიების დაწყება, ვინაიდან საქართველოში ეროვნული სამართალწარმოების პროცესი შეჩერდა.

წინასასამართლო პალატისადმი გაგზავნილი პროკურორის ოფისის მოთხოვნა შეიცავს 9 კონფიდენციალურ, *ex parte* და 11 საჯარო დანართს, რომელიც აგრეთვე შეიცავს საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2015 წლის 17 მარტის წერილს.² პროკურორი დაეყრდნო აღნიშნული წერილს შინაარსს იმის დასადასტურებლად, რომ საქართველოში ეროვნული სამართალწარმოების პროცესი გაურკვეველი ვადით შეჩერდა და რომ „საფრთხეების გაქრობამდე“ ეროვნულ დონეზე პროგრესის მიღწევა შეუძლებელია. წერილი შეიცავს საქართველოს მთავრობის განცხადებას, რომ „ოკუპირებულ ტერიტორიებზე და მათ მიმდებარედ არსებობს მყიფე უსაფრთხოება, სადაც ჯერ კიდევ ფართოდაა გავრცელებული ძალადობა სამოქალაქო პირების წინააღმდეგ“³.

პროკურორის შეფასებით, ეროვნული სამართალწარმოების მიმდინარეობის დაკავშირება სამომავლო და ჰიპოთეტურ გარე ფაქტორებთან, განსაკუთრებით როდესაც ეს ფაქტორები ვერ კონტროლდება ხელისუფლების მიერ, სამართალწარმოებას აბსტრაქტულ და სამომავლო პერსპექტივად აქცევს⁴. აღნიშნულის გათვალისწინებით, პროკურორმა, საქართველოს პასუხი

განმარტა ეროვნული სამართალწარმოების უვადოდ შეჩერებად და წინასასამართლო პალატას მიმართა საქართველოს საკითხზე გამოძიების წარმოების სანქციის გაცემის თხოვნით.

მოთხოვნის წარდგენის შემდეგ, 2015 წლის 13 ოქტომბერს, პროკურორმა, სასამართლოს რეგლამენტის 50-ე მუხლის თანახმად, საქართველოში 2008 წლის 7 აგვისტოდან 2008 წლის 10 ოქტომბრამდე ჩადენილი სავარაუდო ომის დანაშაულების და კაცობრიობის წინააღმდეგ დანაშაულების მსხვერპლებს აცნობა, რომ მან მიმართა წინასასამართლო პალატას სავარაუდო დანაშაულებზე გამოძიების დაწყების მოთხოვნით და რომ სასამართლოს რეგლამენტის 50(1) მუხლის თანახმად, მათ აქვთ 30 დღე წინასწარი წინასასამართლო პალატაში წარდგინების გასაკეთებლად.

2015 წლის ბოლოსთვის, სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლომ მიიღო 6000-მდე დაზარალებულის წარდგინება სამივე მხრიდან (საქართველო, რუსეთი და სამხრეთ ოსეთი). დაზარალებულები დაეთანხმნენ პროკურორის გადაწყვეტილებას გამოძიების დაწყების შესახებ, დაზარალებულების ნაწილმა აგრეთვე მოითხოვა გამოძიების ფარგლების გაფართოება და სასამართლოს იურისდიქციის ქვეშ არსებული სხვა დანაშაულების გამოძიება.

2016 წლის 27 იანვარს სასამართლოს პირველმა წინასასამართლო პალატამ ნება დართო პროკურორს, დაეწყო გამოძიება და გაეფართოებინა გამოძიების ფარგლები სასამართლოს იურისდიქციის ქვეშ არსებული სხვა დანაშაულების გამოძიების გზით.

წინასასამართლო პალატის გადაწყვეტილება არის მნიშვნელოვანი ნაბიჯი დაზარალებულების მიერ განცდილი ზიანის აღიარების და 2008 წლის კონფლიქტის დროს ჩადენილი დანაშაულების დაუსჯელობასთან ბრძოლის კუთხით. წინასასამართლო პალატის გადაწყვეტილების თანახმად, ეს დანაშაულები მოიცავს: ა) კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები მკვლელობის, მოსახლეობის იძულებით გადაადგილების და დევნის გზით და ბ) ომის დანაშაულები სამოქალაქო მოსახლეობაზე განზრახ თავდასხმის, განზრახ მკვლელობის, სამშვიდობო მისიაში მყოფ პირებზე განზრახ თავდასხმის, ქონების განადგურების და დაწვის გზით, რაც სავარაუდოდ, ჩადენილია 2008 წლის 1 ივლისიდან 10 ოქტომბრამდე პერიოდში არსებული კონფლიქტის კონტექსტში.

დამატებით, პალატამ გაითვალისწინა ქართველი დაზარალებულების მოთხოვნა გამოძიების ფარგლების გაზრდასთან დაკავშირებით. შესაბამისად, პალატამ გადაწყვიტა, რომ პროკურორი არ შეეზღუდა მხოლოდ ზემოხსენებული დანაშაულების გამოძიებით და მიანიჭა უფლებამოსილება, გამოიძიოს სასამართლოს იურისდიქციას დაქვემდებარებული ნებისმიერი სავარაუდოდ ჩადენილი დანაშაული, მათ შორის, სექსუალური ძალადობის, სამოქალაქო მოსახლეობის თავისუფლების უკანონო აღკვეთის და სამხედრო ტყვეების წამების სავარაუდო ფაქტები.

უნიკალური გამოძიება

ეს არის პირველი შემთხვევა, როდესაც სასამართლომ დაიწყო აფრიკის კონტინენტის გარეთ არსებული შეიარაღებული კონფლიქტის ფარგლებში ჩადენილი სავარაუდო დანაშაულების სრული გამოძიების პროცესი. უკანასკნელი ცამეტი წლის განმავლობაში სასამართლო მოქმედებდა რვა აფრიკულ ქვეყანაში და შეიძინა გამოცდილება რეგიონის შესახებ. თუმცა, სასამართლოს აკრიტიკებდნენ იმის გამო, რომ გამოძიება მხოლოდ აფრიკულ ქვეყნებში ჩადენილი დანაშაულებით შემოიფარგლებოდა. მართალია ეს ტენდენცია უკვე შეიცვალა, მაგრამ აღნიშნული სიახლის გათვალისწინებით დაისმის მნიშვნელოვანი კითხვა: რა მოხდება შემდეგ?

საქართველოს მაგალითის სხვა ქვეყნებთან შედარება და ამ გზით სავარაუდო შედეგების განსაზღვრა რთულია. თერთმეტი მიმდინარე გამოძიებიდან ხუთი გამოძიება წევრი სახელმწიფოების მხრიდან მეამბოხეებთან შიდა კონფლიქტს შეეხება. ორი მიმართვა წარმოდგენილია გაეროს უშიშროების საბჭოს მიერ ლიბიაში კადაფის რეჟიმის წინააღმდეგ სამოქალაქო აჯანყების შესახებ; ასევე, დარფურში სუდანის მთავრობას, არარეგულარულ სამხედრო შენაერთებსა და მეამბოხეებს შორის არსებული კონფლიქტის კონტექსტში. სამი *proprio motu* შემთხვევა, სადაც პროკურორმა საკუთარი ინიციატივით დაიწყო გამოძიება, შეეხება არჩვენების შემდგომი ძალადობის გამოვლინებას, რასაც ადგილი ჰქონდა ბურუნდში, კოტ დ'ივუარსა და კენიაში.

საქართველოს შემთხვევაში, სადაც აგრეთვე *proprio motu* გამოძიება დაიწყო, სასამართლო თავისი არსებობის ისტორიაში პირველად, იძიებს საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის დროს ჩადენილ დანაშაულებს. როგორც ზემოთ აღინიშნა, გამოძიება შეეხება საქართველოსა და რუსეთს შორის 2008 წელს არსებულ კონფლიქტს. საქართველო 2003 წლიდან არის რომის სტატუტის მხარე და ხელისუფლების წარმომადგენლები გამოძიებასთან თანამშრომლობის მზადყოფნას გამოთქვამდნენ. რუსეთის ფედერაცია არის გაეროს უშიშროების საბჭოს მუდმივმოქმედი წევრი, რომელმაც ღიად დააფიქსირა პოზიცია, რომ არ აპირებს სასამართლოსთან თანამშრომლობას, რაც დაგვირგვინდა 2016 წლის ნოემბერში რომის სტატუტიდან ხელმოწერის გამობნობით.⁵

დამატებით, საქართველოს შემთხვევაში, შვიდ წელზე მეტი გავიდა დანაშაულების ჩადენასა და სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს მიერ გამოძიების დაწყებას შორის. აღნიშნულის საპირისპიროდ, სასამართლოს მიერ განხილულ უმრავლეს შემთხვევებში, გამოძიება იწყებოდა დანაშაულების ჩადენიდან ერთი ან ორი წლის შემდეგ. დიდი დროითი შუალედის არსებობა პრობლემურია პროკურორის ოფისისთვის, ვინაიდან არსებობს მტკიცებულების დაკარგვის ან დაზიანების შესაძლებლობა.

საქართველოს შემთხვევა უნიკალურია ბევრი სხვა მიზეზის გამო, რაც სასამართლოსთვის ახალ გამოწვევებს წარმოშობს. უფრო კონკრეტულად, სასამართლო არ იცნობს რეგიონს და არ აქვს საერთაშორისო კონფლიქტებთან მუშაობის გამოცდილება. მდგომარეობას ართულებს

საერთაშორისო კონფლიქტის მონაწილე ძლიერი სახელმწიფო, რომელიც რომის სტატუსის წევრი არ არის და არ თანამშრომლობს სასამართლოსთან.

სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს გამოძიება საქართველოში იქნება მნიშვნელოვანი ტესტი, რომლის მიმდინარეობაც ბევრს გვეტყვის იმის შესახებ, სავარაუდოდ, როგორ წარიმართება გამოძიება უკრაინის, ავღანეთის, პალესტინისა და ერაყის შემთხვევებში, სადაც პროკურორის ოფისი წინასწარ მოკვლევებს აწარმოებს.

გამოწვევა

არსებობს უამრავი გამოწვევა. ეს არის პირველი შემთხვევა, როდესაც სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს გამოძიებამ, სასამართლო, შესაძლოა, კონფრონტაციაში შეიყვანოს გაეროს უშიშროების საბჭოს გავლენიან წევრთან, რომელიც არ არის რომის სტატუსის მხარე. დამატებით, სამხრეთ ოსეთის სეპარატისტულ მთავრობას, რუსეთის გარდა, მხოლოდ რამდენიმე სახელმწიფო აღიარებს და ის რუსეთის პოლიტიკური გავლენის ქვეშაა, რაც დამატებით სირთულეებს შეუქმნის გამოძიებას. მიუხედავად იმისა, რომ გამოძიების ადრეულ ეტაპზე სასამართლოს ჰქონდა რუსეთის მხრიდან გამოძიებასთან თანამშრომლობის იმედი, რუსეთი არ აპირებს მასთან თანამშრომლობას. რუსეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს წარმომადგენელმა, მარია ზახაროვამ განაცხადა, რომ რუსეთი იმედგაცრუებულია გამოძიების დაწყების შესახებ პალატის გადაწყვეტილებით. 2016 წლის დასასრულს რუსეთმა გაიხმო რომის სტატუტიდან თავისი ხელმოწერა, რითაც გააქარწყლა სასამართლოს წარმომადგენლების ეჭვი, რომ რუსეთი ითანამშრომლებდა სასამართლოსთან. განვითარებული მოვლენების ფონზე ქართველი დაზარალებულები შიშობენ, რომ რადგან რუსეთი არ თანამშრომლობს გამოძიებასთან, სასამართლო ვერ შეძლებს სავარაუდო დამნაშავეების დაპატიმრებას.

საქართველო, რომელიც 2003 წლიდან არის რომის სტატუსის წევრი, ვალდებულია, სრულად ითანამშრომლოს გამოძიებასთან. თუმცა ეს არ არის მხარეთა შორის ეფექტური თანამშრომლობის საწინდარი. მაგალითისთვის, თუკი გამოძიება იქამდე მივიდა, რომ საქართველოს მოქალაქეებზე გაიცემა დაკავების ბრძანება, მისი აღსრულება პრობლემური იქნება. საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლები გამოძიების მხარდამჭერ განცხადებებს ავრცელებენ, რაც გვაძლევს იმედს, რომ თანამშრომლობა გაგრძელდება. გამოძიების დაწყების შესახებ წინასასამართლო პალატის გადაწყვეტილებას საქართველოში დადებითი გამოხმაურება მოჰყვა როგორც ქართველი დაზარალებულების, ისე მთავრობის უმაღლესი პირების, მათ შორის პრემიერ-მინისტრ გიორგი კვირიკაშვილისა და იუსტიციის მინისტრ თეა წულუკიანის მხრიდან. იუსტიციის მინისტრმა ხაზი გაუსვა პალატის გადაწყვეტილების მნიშვნელობას და განაცხადა, რომ ოფიციალური თბილისი აქტიურად განაგრძობდა სასამართლოსთან თანამშრომლობას.

გამოძიების დაწყების გადაწყვეტილება ზეგავლენას ახდენს სამოქალაქო საზოგადოების საქმიანობაზე, დაზარალებულებზე და ადგილობრივ მედიაზე როგორც საქართველოში, ისევე - რუსეთში. წარსულში, ამ ქვეყანათაგან არცერთი არ ყოფილა სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს გამოძიების ობიექტი. ამ პერიოდამდე, სასამართლოს მსგავსი ქმედება რეგიონისთვის ძალიან შორეულ პერსპექტივად, ერთგვარ „აფრიკის პრობლემად“ აღიქმებოდა. შესაბამისად, ადგილობრივ დონეზე ძალიან მცირეა წარსული გამოცდილებისა და საერთაშორისო კონტექსტის შესახებ ინფორმაცია. მსგავსი მიდგომა რისკის ქვეშ აყენებს მთლიან პროცესს და მის შედეგებს.

გამოძიების მიმდინარეობის ფონზე დაზარალებულთა ჯგუფებს მნიშვნელოვანი ფუნქცია აკისრიათ. როგორც წარსული გამოცდილება გვაჩვენებს, სამოქალაქო საზოგადოებრივი ორგანიზაციები მთავარი დამაკავშირებლები არიან სასამართლოს სხვადასხვა სექციებთან, მათ შორის პროკურორის ოფისთან და დაზარალებულებთან ურთიერთობაზე პასუხისმგებელ სექციასთან. ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ საწყისი ეტაპიდანვე დონორები დაეხმარონ გამოძიების პროცესს იმისთვის, რომ შეივსოს ის თეთრი ლაქები, რაც გამოწვეულია როგორც ზოგადი ცოდნისა და გამოცდილების, აგრეთვე დაფინანსებისა და კოორდინაციის ნაკლებობით.

საზოგადოებრივი მოლოდინების მართვა და ვადების დაბალანსება არის ორი ყველაზე მოსალოდნელი გამოწვევა. დაზარალებულების ჯგუფების ჩართულობა და მათთან კომუნიკაცია რთულია, განსაკუთრებით კი იმ შემთხვევებში, როდესაც საქმე შეეხება დაზარალებულთა ისტორიების ინდივიდუალურად შემოწმებას. არასწორი ინფორმაციის მიწოდება და არასასურველი მოლოდინების შექმნა დააზიანებს პროცესს და დაზარალებს საერთაშორისო მართლმსაჯულებისადმი პატივისცემას, კანონის უზენაესობას და მძიმე დანაშაულებისათვის ანგარიშვალდებულების კულტურას.

სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს წინაშე არსებულ სხვა საქმეებზეც, სამოქალაქო საზოგადოებისთვის განსაკუთრებულად პრობლემური იყო იმის გაცნობიერება, თუ როგორ უნდა ჩართულიყვნენ პროცესში. სასამართლოს სხვადასხვა სექციებთან, განსაკუთრებით კი პროკურორის ოფისთან ურთიერთობის გამოცდილების არქონა და სასამართლოზე ზედმეტი მოლოდინების დამყარება, სამოქალაქო საზოგადოებისთვის გამანადგურებელი აღმოჩნდა.

ადგილობრივ დონეზე საჭიროა შესაძლებლობების გაძლიერება. დაზარალებულების და საზოგადოების წარმომადგენლების ცნობიერების ასამაღლებლად, სასურველია, გაიმართოს საჯარო განხილვები და ინფორმაცია პროაქტიულად გავრცელდეს. ამ კუთხით ბევრი იქნება დამოკიდებული დონორების დახმარებაზე, რომ მათ შეძლონ დაზარალებულებისთვის ადეკვატური ინფორმაციის მიწოდება, მათი დაცვა და სასამართლო სხდომებში მონაწილეობის უზრუნველყოფა.

საქართველო მდებარეობს ძალზედ არამდგრად რეგიონში, სადაც ათწლეულების განმავლობაში გრძელდება კონფლიქტური სიტუაციები და აღნიშნული კონფლიქტების ძალის გამოყენებით გადაწყვეტის ცდუნება მაღალია. მით უფრო მაღალია ცდუნება, რომ Status quo სწრაფი სამხედრო კამპანიის გზით შეიცვალოს. ამ კუთხით, სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს მიერ საქართველოში გამოძიების დაწყება და საერთაშორისო

ჰუმანიტარული სამართლის ნორმების უხეში დარღვევებისთვის პირების პასუხისგებაში მიცემა შეიძლება აღმოჩნდეს ერთგვარი შემაკავებელი ფაქტორი მომავალში კონფლიქტების თავიდან ასარიდებლად, რაც დაამკვიდრებს პატივისცემას კანონის უზენაესობისა და საერთაშორისო მართლმსაჯულების მიმართ.

მხირე პროგრესი

გამოძიების პირველ წელს სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს ჩართულობა საქართველოში ძალზე მცირე იყო. ქვეყანა და რეგიონი არ იცნობდა სასამართლოს სპეციფიკას, ისევე, როგორც სასამართლო არ იცნობდა საქართველოს. გამოძიების პროცესში მონაწილე სასამართლოს თანამშრომლებს არ გააჩნდათ რეგიონში მუშაობის ცოდნა და გამოცდილება. შესაბამისად, სასამართლოს მხრიდან ადგილი ჰქონდა გარკვეულ უზუსტობებს და გამოძიების პროცესის გაჭიანურებას. ერთი წლის განმავლობაში ძალიან ცოტა იყო მინიშნება იმის შესახებ, რომ პროკურორის ოფისმა ადგილზე რაიმე სახის საგამოძიებო მოქმედება ჩაატარა.

მდგომარეობა გაუმჯობესდა გამოძიების მეორე წელს. პროკურორის ოფისმა დააკომპლექტა გამოძიებლების ჯგუფი და ჩაატარა რამდენიმე საგამოძიებო მოქმედება. თუმცა საგამოძიებო ქმედებების კონფიდენციალური ბუნებიდან გამომდინარე, საზოგადოებამ ვერ მიიღო სათანადო ინფორმაცია პროკურორის ოფისის მიერ ჩატარებული მოქმედებების შესახებ.

გასულ წელს სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებმა მოინახულეს საქართველოს მასშტაბით არსებული დაზარალებულთა დასახლებები. ვიზიტის მიზანი იყო დაზარალებულებისთვის სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს გამოძიების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება და მათი საცხოვრებელი პირობების და საჭიროებების შესახებ ინფორმაციის მიღება. გამოკითხული დაზარალებულების უმრავლესობამ არც კი იცოდა სასამართლოს გამოძიების შესახებ, რაც უკანასკნელი სამი წლის განმავლობაში სასამართლოს მიერ მათთვის ინფორმაციის მიწოდების არაეფექტურობაზე მეტყველებს.

დამატებით, საერთოდ არ იკვეთება დაზარალებულების ნდობის ფონდის (TVF) ჩართულობა, რომელსაც შეეძლო აემოქმედებინა დახმარების მანდატი, რათა კონფლიქტით დაზარალებულთათვის პროცესი უფრო შინაარსიანი ყოფილიყო. პროცედურისა და მტკიცებულებების შესახებ წესების 85-ე მუხლის თანახმად, დაზარალებულების ნდობის ფონდის მანდატი, შესაძლებლობას აძლევს დანაშაულით დაზარალებულებს და მათ ოჯახებს, რომლებიც ომის დანაშაულების შედეგად დაზარალდნენ ფიზიკურად, ფსიქოლოგიურად ან მატერიალურად, რომ მიიღონ დახმარება მსჯავრდების პროცესისგან დამოუკიდებლად ან მსჯავრდებამდე. დახმარება მოიცავს როგორც ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ რეაბილიტაციას, აგრეთვე რეაბილიტაციისა და ზრუნვისთვის საჭირო მატერიალურ დახმარებას, რათა მოხდეს დაზარალებულის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება მათი რეაბილიტაციის მიზნით.

დაზარალებულების ნდობის ფონდის ჩართულობა მნიშვნელოვანია დაზარალებულებისთვის, ვინაიდან ფონდის ჩართულობა არ არის დამოკიდებული მსჯავრდებაზე, რომლის მიღწევაც, როგორც თანამშრომლობაზე უარზე მსჯელობისას გამოჩნდა, შესაძლებელია პრობლემური აღმოჩნდეს. მიუხედავად ამისა, კონფლიქტის დაწყებიდან 10 წლის თავზეც კი, დაზარალებულების ნდობის ფონდს ჯერ კიდევ დიდი გზის გავლამოუწევს დაზარალებულებამდე მისასვლელად. კერძოდ, უნდა ჩატარდეს საჭიროებების შეფასება, რაც დახმარების მანდატის იმპლემენტაციის წინაპირობაა.

ასევე, გამოძიების დაწყებიდან ორი წლის თავზე სასამართლომ თბილისში გახსნა საკუთარი წარმომადგენლობა. თუმცა 2018 წელ წარმომადგენლობა ძირითადად არ იყო აქტიური, ვინაიდან იგი შედგებოდა ოფისის ხელმძღვანელისა და არამუდმივი თანამშრომლისგან, რომლებიც ქართულად არ საუბრობდნენ, რამაც პროცესი დამატებით გააჭიანურა. დაზარალებულები და საზოგადოების წევრები ძირითადად ინფორმაციულ ვაკუუმში იმყოფებოდნენ.

კომუნიკაციის ნაკლებობას და ადგილობრივი ოფისის უმოქმედობას ემატებოდა პროკურორის ოფისის მხრიდან დუმილი საგამოძიებო მოქმედებების შესახებ. საგამოძიებო მოქმედებების კონფიდენციალურობიდან გამომდინარე, პროკურორის ოფისის მიერ გატარებული საგამოძიებო მოქმედებების შესახებ ინფორმაცია ნაკლებად არის ხელმისაწვდომი, რამაც წარმოშვა გაურკვევლობები პროცესში. აღნიშნულის შედეგად სასამართლოს შესახებ გავრცელდა მცდარი ინფორმაცია და ადგილი ჰქონდა გარკვეული საკითხების არასწორ ინტერპრეტაციას, რამაც სასამართლოსადმი ნდობა დააზიანა.

საქართველოში ჩატარებული კონკურენტული საპრეზიდენტო არჩევნების დროს ქართველი პოლიტიკოსები ბრალდებებს უყენებდნენ ერთმანეთს რუსეთ-საქართველოს 2008 წლის ომის დაწყების პასუხისმგებლობისა და სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს გამოძიებაზე არასათანადო ზეგავლენის შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ ინფორმაციის ნაკლებობა არის პრობლემის უმთავრესი მიზეზი, სასამართლომ, რიგ შემთხვევებში, ვერ შეძლო წარედგინა განახლებული და ნეიტრალური ინფორმაცია საქმის გამოძიების შესახებ. არსებული მძაფრი პოლიტიკური სიტუაციის ფონზე, სასამართლოს მხრიდან დუმილი, ქმნის მისი დელეგატიმაციისა და მის პოლიტიზირების იარაღად გარდაქმნის საშიშროებას.

ბოლო პერიოდში გამართულმა დისკუსიებმა ცხადყო, რომ მოსახლეობა ცუდად არის ინფორმირებული საქართველოში სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს საქმიანობის შესახებ. საზოგადოებამ არ იცის არა მხოლოდ გამოძიების დეტალები, ისეთი ძირითადი ფაქტებიც კი, თუ რას იძიებს სასამართლო ან რა ქმედებებისთვის შეიძლება დაისაჯონ კონკრეტული პირები. სასამართლოს პროცედურების შესახებ ინფორმაცია არ აქვთ არა მხოლოდ საზოგადოების რიგით წევრებს, არამედ არც ხელისუფლების, სამეცნიერო და სამართლებრივი წრეების წარმომადგენლებს.

მაგალითისთვის, საქართველოს ხელისუფლების ბევრმა წარმომადგენელმა გააკეთა განცხადება, რომ საქართველოს შეიარაღებული ძალები არ იყო სასამართლოს გამოძიების ობიექტი. ეს განცხადება არასწორია, ვინაიდან, საქართველოს შეიარაღებულ ძალებს ბრალად ედებათ სავარაუდო ომის დანაშაულის ჩადენა რუსი მშვიდობისმყოფელების წინააღმდეგ და

სამოქალაქო სამიზნეების წინააღმდეგ არაპროპორციული და განურჩეველი ძალის გამოყენება. საკმაოდ ხშირად, ხელისუფლების მაღალჩინოსნებსა და პოლიტიკოსებს სასამართლოს გამოძიება ემლებოდათ 2008 წელს საქართველოს მიერ მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოში რუსეთის წინააღმდეგ შეტანილ სარჩელში.⁶

მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოში საქმის განხილვა დასრულდა 2011 წელს, როდესაც სასამართლომ დაადგინა, რომ მას არ ჰქონდა დავის განხილვის იურისდიქცია. თუმცა მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოც ჰააგაშია დაფუძნებული და სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს არც კი უცდია, რომ მოეწყო ცნობიერების ასამაღლებელი კამპანია სასამართლოებს და შესაბამის პროცედურებს შორის განსხვავების ასახვას. შესაბამისად, საზოგადოებას ემლება ეს ორი პროცესი და მიიჩნევა, რომ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს მიმდინარე გამოძიება ეხება სახელმწიფოთა შორის დავას.

საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება ხელს შეუშლის არასწორი ინფორმაციის გავრცელებას, შეავსებს ინფორმაციულ ვაკუუმს და შეამცირებს სხვადასხვა დანტერესებული მხარის მიერ ინფორმაციის არასწორი ინტერპრეტაციის რისკს. სამწუხაროდ, სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს ადგილობრივი ოფისი მოწყვეტილია პროცესს და უგულვებელყოფს ადგილობრივ მოვლენებს. ადგილობრივი ოფისის პოზიციასთან შესაბამისობაშია დუმილი პროკურორის ოფისის და დაზარალებულების ნდობის ფონდის მხრიდან. აღნიშნული, იწვევს პროცესის პოლიტიზირებას იმ დონემდე, რომ არსებობს ლეგიტიმურობის დაკარგვის რისკი. არის რისკი, რომ მდგომარეობა შესაძლებელია გამოყენებული იყოს შეიარაღებულ ძალებში განხეთქილების ჩამოგდების და სახელმწიფოს დესტაბილიზაციის მიზნით.

გასულის წლის ოქტომბერში, თბილისში ვიზიტის დროს, პროკურორის ოფისის მაღალჩინოსნებმა და სასამართლოს კანცლერმა, პიტერ ლუისმა გააკეთეს განცხადებები. კერძოდ, პროკურორის ოფისის წარმომადგენელმა, ფაკისო მოჩოჩოკომ დაარწმუნა ქართველები, რომ „პროცესი იქნება ყოველგვარი პოლიტიკური ზეწოლისგან თავისუფალი და პროკურორის ოფისის მიერ შეგროვებული მტკიცებულებები მიმართულია ინდივიდუალური პირების პასუხისმგებლობის და არა იმის დასადგენად, თუ ვინ დაიწყო ომი“. მოჩოჩოკოს თანახმად, „პროკურორის ოფისისთვის პოლიტიკურ მოსაზრებებს მნიშვნელობა არ აქვს“. კანცლერის თანახმად, მტკიცებულების სახით საქმეზე დართვამდე პოლიტიკოსების მიერ გაკეთებული განცხადებები უნდა გადამოწმდეს.

აღნიშნული განმარტებების მიუხედავად, პოლიტიკოსების განცხადებებს აქვს უდიდესი მნიშვნელობა მიმდინარე პროცესებზე და სასამართლომ ისინი სერიოზულად უნდა აღიქვას. გამოძიების მიმდინარეობის კვალდაკვალ, არსებობს ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის კრიტიკული საჭიროება, ვინაიდან გამოძიების მიმდინარეობას ზეგავლენა ექნება ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებზე. იმ შემთხვევაში, თუ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლო განაგრძობს ადგილობრივი მოვლენების უგულვებელყოფას, არსებობს რისკი, რომ იგი გარდაიქმნება ქართული საზოგადოებისთვის არარელევანტურ და არასანდო ინსტიტუტად.

შენიშვნები

- 1) https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2015_19375.PDF
- 2) https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2015_19548.PDF
- 3) იქვე, პარა. 1, გვ.2.
- 4) პროკურორის ოფისის მოთხოვნა მე-15 მუხლის საფუძველზე გამოძიების დაწყების შესახებ, პარაგრაფი 303, ხელმისაწვდომია: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2015_19375.PDF
- 5) <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/16/russia-withdraws-signature-from-international-criminal-court-statute>
- 6) <https://www.icj-cij.org/en/case/140>